

VAKUF-NAMA BOSANSKOG VALIJE
KAMIL AHMED-PAŠE IZ TRAVNIKA
27. zu-l-kade 1170. (13. 8. 1757.)

Prijepis: Gazi Husrevbegova biblioteka u Sarajevu, Sidžil vakuf-nama, str. 307.

Opis: Vakuf-nama je pisana na turskome jeziku.

Izdanja: Ekscerpt vakuf-name objavio je Alija Bejić u radu "Podaci za kulturnu povijest vezirskog grada Travnika", *Naše starine II*, Sarajevo 1954, str. 155-156.

Ovjera vakuf-name:

Vakuf-namu je legalizovao bosna-brodski kadija Ahmed, a prijepis ovjerio travnički kadija Ishak Mahir.

Prijevod vakuf-name:

Vakufljenje koje je upisano i objašnjenje uvjeta uvakufjenja dogodilo se preda mnom na opisan način, pa sam donio presudu o njegovoj pravnoj valjanosti i obaveznosti, kako u pojedinostima tako i u ukupnosti, svjestan različitih mišljenja među najstarijim pravnim učenjacima (imamima).

Ovo je napisao od Allaha uzvišenoga ovisni Sarajlija Ahmed, kadija u Bosna Brodu¹ (Travniku) – neka mu Allah grijeha oprost!

Bezgranična hvala i neizbrojna zahvala Onome koji je nebesa uspostavio, Stvoritelju šest strana svijeta (desno, lijevo, ispred, iza, dolje, gore) – uzvišena je Njegova veličina. On je čovječiji rod iz četiri elementa (zemlja, voda, vatra, zrak) stvorio u najljepšem prirodnom liku i u najljepšoj naravi; i u smislu (kur'anske) izreke: "... i uzdigao je neke ljude iznad drugih za nekoliko doredža (stupnjeva)..."², neke svoje robove je odlikovao učenošću i savršenošću, neke ugledom i položajem od drugih; mnogi u glavi imaju prosvijetljenu

¹ Stara župa i kasnije nahija Brod postala je 1470. godine središte istoimenog kadiluka i vilajeta koji se prvi put spominje 1485. godine. Brodski kadiluk se sredinom 16. stoljeća zvanično počeo nazivati Bosna-brodskim kadilukom. Više vid. H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo 1959, str. 149.

² Kur'an, 2:254.

misao: "Čini dobro kao što je Allah tebi dobro učinio."³ Preobilna hvala i bezgranična zahvalnost Onome (Allahu koji je rekao u Kur'anu): "...a malo je onih koji su zahvalni..."⁴ Gospodaru koji mnogo prašta – beskrajni su njegovi darovi i dobra. Oni koji prekrivač sofre svojih bogatih gozbi svakome nude, uglednici i bogati ljudi koji posjeduju bogatstva koja velike prihode donose, mnogi od njih su prosvijetljeni svjetlom upute, a bašće njihovih srca progrijava svjetlo sreće. Oni su probudeni iz sna nemarnosti riječima Kur'ana: "Dobro koje ispred sebe pošaljete naći ćete kod Allaha."⁵

Mnogobrojni pozdravi valiji vilajeta vjerovjesništva, zaglavlju deftera (knjige) poslaništva, središtu kruga poslanstva, mjestu gdje se rodila zora upute, koji se nalazi na visokom položaju "kab-i kavsejn"⁶; sultanu i poslaniku na oba svijeta; sjajnom suncu na nebu istinskog uvjerenja, za koga je rečeno (u Kur'anu): "Poslali smo te kao milost narodima."⁷ Dova i selam koji svagdje dopire neka ide članovima porodice onoga Hvaljenog (Muhammeda), koji su išli putevima Allahovih odredaba, kloneći se puteva koje je Allah zabranio, koji su upućivali na put jasne vjere (din-i mubin) i koji su bili čuvari puteva i pravaca čvrstoga Šeriata.

A poslije ovoga svega, povod pisanja ovoga teksta, na Šeriatu zasnovanoga, koji se mora uvažavati je slijedeći:

Sadašnji valija i čuvar ejaleta Bosne, koji razvija bajrak njene odbrane, premilostivi, presvijetli, ugledni vezir i dobročinitelj andeoskih osobina, dostojanstveni mušir (komandant), poduzetni, plemeniti Kamil Ahmed-paša⁸ – neka ga Allah uzvišeni uputi na dobro koje je za njega najbolje – bistrim umom je pronikao u jasni (kur'anski) tekst: "To što vi imate – prolazno je i nestaje, a što Allah ima – to vječno ostaje"⁹, kao i u jasni dokaz: "... na Dan kada neće koristiti (čovjeku) nikakvo bogatstvo niti (vlastita) djeca, osim onom ko dođe pred Allaha čista srca."¹⁰ Stoga je on uložio trud da postigne više moralne kvalitete te je svoju darežljivu narav potakao na dobročinstva, a u smislu jasnih (kur'anskih) riječi: "Allah će sigurno biti na pomoći onima koji dobra djela čine"¹¹, pa je nafaku mnogih siromašnih i bespomoćnih odredio i vezao za svoju darežljivost i za svoje hajrate koje je izgradio uz pomoć Allaha koji omogu-

³ Kur'an, 28:77.

⁴ Kur'an, 34:13.

⁵ Kur'an, 73:20.

⁶ Razdaljina od dva strijelometa; mjesto do koga je Poslanik stigao prilikom putovanja na Mi'radž.

⁷ Kur'an, 21:107.

⁸ Bosanski vezir Sopa Salem Kamil-paša dužnost bosanskog valije obavljao je od 1756. do augusta 1757.

⁹ Kur'an, 16:96.

¹⁰ Kur'an, 26:88-89.

¹¹ Kur'an, 29:69.

ćava ispunjenje želja i nade. On (vakif) je u čaršiji Travnika¹², sjedišta uglednih vezira u spomenutom ejaletu, ponovo izgradio i proširio Gazi-agin u časnu džamiju¹³, čiji su vakufski prihodi bili gotovo presahli i koja je bila dospjela u potpuno ruševno stanje, pa ju je bilo krajnje potrebno proširiti i obnoviti. Plemeniti (spomenuti) vezir, da bi stekao velike nagrade koje su obećane i pripremio sebi mjesto u džennetu (firdevs-i e'ala), a u smislu (kur'anskih) riječi: "Allahove mesdžide podiže onaj ko vjeruje u Allaha i Sudnji Dan"¹⁴ i u smislu riječi najboljega među ljudima (Muhammeda a.s.): "Ko podigne jedan mesdžid tražeći time Allahovo zadovoljstvo, Allah će njemu dati za to nagradu u džennetu!"¹⁵, on je na mjestu spomenute dotrajale džamije, Allahu za ljubav, podigao novu časnu džamiju sa tvrdim, kamenim zidovima, prostranu, svijetlu i visoku. Poslije dovršenja džamije doveo je tekuću vodu i na lijevoj strani (gledano iz pravca kible) spomenute džamije, podigao je česmu, sa četiri lule iz kojih teče pitka voda, sve to Allahu za ljubav. Nakon toga je, da ne bi spomenuti hajrati došli u ruševno stanje, da bi trajali, da bi njihovi službenici neprekidno obavljali određene službe, vakif, spomenuti časni vezir, radi vakufljenja i provođenja radnji o kojima će biti riječi, odredio u svoje ime vekila¹⁶, stupa uglednih kadija, uglednog hadži Salih-efendiju sina Mustafa-efendije, muftije, koji (hadži Salih-efendija) sada obnaša dužnost bibliotekara, a čiji identitet je utvrđen svjedočenjem Seid Mehmed-age sina Hasanova i Ibrahim-age sina Alijina, ljudi iz valijine svite. On je na ročištu časnog šeriatskog suda dao jasnu izjavu kao vekil, a u prisutnosti učenog hafiza Omer-efendije sina hadži Ibrahimova, koji sada obnaša časnu dužnost imama, a koga je spomenuti vezir odredio za mutevelliju radi registrovanja i provođenja ukupnih pravnih radnji u predmetu vakufljenja svojih hajrata¹⁷. On (mutevellija) je izjavio: "Moj muvekkil"¹⁸, spomenuti vezir - neka Allah izlije svoje blagodati na njega - teži da ide stazama onih dobročinitelja koji iskreno žele da umnože dobra djela, pa je

¹² Travnik je bio vezirski grad od 1690. do 1850. godine. U tom burnom periodu bosanske historije promijenilo se 90 bosanskih vezira koji su stolovali u Travniku. To je ujedno i doba kada je Travnik doživio ekspanziju u svom razvoju, ne samo u građevnom nego i u ekonomskom razvoju. Od prvih godina 18. st. izgrađen je veliki broj džamija, hamama, škola, dućana, stambenih zgrada i dr. Veliki udio u izgradnji Travnika imale su upravo valije koje su tu rezidirale. Jedan od njih je i Sopa Salem Kamil-paša.

¹³ U drugoj polovini XVI st. pripadnik janjičara Gazi-aga sagradio je u travničkoj čaršiji džamiju koja je vremenom propala, pa je na njenom mjestu Sopa Salem Kamil Ahmed-paša sagradio novu džamiju i bezistan sa 27 dućana koja se od tada nazivala Čamilija. Veliki požar, koji je zahvatio Travnik i veliki dio njegove čaršije 1815. godine, uništio je ovu džamiju, pa ju je iz temelja obnovio bosanski valija Skopljak Sulejman-paša po kome se od tada džamija naziva Sulejmanija. Danas je poznatija pod imenom Šarena džamija po dekoracijama u njenom enterijeru.

¹⁴ Kur'an, 9:18.

¹⁵ Hadis.

¹⁶ Opunomoćenik.

¹⁷ Dobra namijenjena za vakuf.

¹⁸ Opunomoćitelj.

uvakufio tri primjerka “mushafa” koje je smjestio u časnu džamiju koju je nanovo izgradio i odredio da se nipošto ne iznose iz džamije, ko želi neka u džamiji uči.

Za održavanje i popravljavanje časne džamije i lijepe česme kada to zatreba, za plaće službenika (vakufa) i ostale troškove, uvakufio je 27 dućana koje je iz svog čistog imetka nanovo izgradio i uvakufio, te odredio da se daju pod akontacionu kiriju, idžare-i mu’adždžele¹⁹ na korištenje zainteresovanima.

Od spomenutih dućana, bezistan sa dvije kapije u kome se nalazi 10 dućana, svaki dućan davati pod kiriju po 2 “esedi” groša godišnje.

Pet dućana koji se nalaze na strani kible²⁰ časne džamije, svaki davati pod kiriju uz 1 “esedi” groš za svaki dućan godišnje.

Šest dućana koji su na desnoj strani džamije (gledano u pravcu kible), zatim 4 dućana ispod kapije, te dva dućana koji su na lijevoj strani, blizu minare, ukupno 12 dućana, svaki davati pod kiriju, idžare-i mu’adždžele²¹, po 33 pare za svaki dućan godišnje.

Arsu²² kojoj su poznate granice, a nalazi se u blizini spomenute džamije, a koju je (vakif) otkupio i izuzeo od vakufskih arsi umrlog Sofi Mehmed-paše²³, pripremio je da bude pazarište.

Kupio je svojim čistim imetkom od bivšeg tezkeredžije Ibrahim-efendije i Babajića hadži Alije, han ahari²⁴ i samanluk²⁵ pokrivena tahtom, zatim četiri dućana i bostan²⁶ sa vočkama koje radaju i sve što uz ovo ide, u Muslihuddin mahali²⁷, ograničeno sa jedne strane pekarskim dućanom i baščom hadži Alije, sa druge strane vodom Klašnice, a sa treće i četvrte javnim putem.

Sve nabrojano je uvakufio, Allahu za ljubav, tražeći Njegovo zadovoljstvo, i učinio trajnim i zakonitim vakufom, te postavio slijedeće šartove²⁸ :

Dok darežljiva svjetlika njegova (vakifova) postojanja bude sijala svjetlom života, upravljanje spomenutim vakufom odredio je za svoju hvalevrijed-

¹⁹ Idžaretejn vakuf (iğāratayn waqf) – vakuf sa dvije zakupnine; jedna je velika i daje se samo jednom zauvijek (iğāra-i mu’ağğala), a drugu, vrlo malu, zakupac daje svake godine (iğāra-i mu’ağğala).

²⁰ Zid u kome je mihrab.

²¹ Vidi bilješku 19.

²² Zemljište.

²³ Sofi Mehmed-paša bio je bosanski sandžak-beg od 1553. do 1557. godine. U vrijeme dok je bio na tom položaju sjedište bosanskog namjesnika premješteno je iz Sarajeva u Banjaluku. Podigao je više zadužbina širom Osmanskog carstva: u Banjaluci, Budimu, Sarajevu, Istanbulu, pa i u Travniku.

²⁴ Konjska staja.

²⁵ Pojata.

²⁶ Vrt.

²⁷ Potur-mahala.

²⁸ Odredbe.

nu ličnost; sve izmjene, smanjenja i uvećavanja biće vezana za njegovu mišljenje i odlučivanje. Nakon njega vakufom će upravljati neko od njegovih časnih sinova, ko bude najstariji i najupućeniji i moralno najbolji; poslije njih neko od njegovih unuka i potomaka, a ako njih, nedajbože, nestane, (neka bude mutevellija) neko od rodbine, a ako i rodbina izumre, (neka mutevellija bude) neki od oslobođenih robova, ko je najstariji i najupućeniji. Poslije (dolaze na red za položaj mutevellije), bosanski valija, pa oni koga predloži travnički kadija, a postavi po svome nahodanju istanbulski dvorski aga.

Takoder, vrhovni nadzor nad spomenutim vakufom neka bude u nadležnosti istanbulskih dvorskih aga. Ugledne valije i poštovanja vrijedne kadije neka budu dobrovoljni naziri²⁹.

Gore opisanih 27 dućana neka se posredstvom mutevellije izdaju svake godine pod uobičajenu kiriju, idžare-i mu'edždžele, i stave u upotrebu.

Tovari koji dolaze na pazarište, neka se prebrojavaju i neka se od svakog tovara uzima po jedna "zdrava" (sag) akča i neka se unosi u vakufski prihod.

Navedeni han i sve što mu pripada, neka se daje pod kiriju uz odgovarajuću cijenu. Od ukupnih prihoda novca koji tako nastanu, dnevno neka se troši 50 zdravih akči za plate i ostale troškove na slijedeći način:

- od spomenutog određenog iznosa vršiocu dužnosti mutevellije 4 akče dnevno;

- dućan koji se nalazi na desnoj strani časne džamije, na strani kapije, određuje se posebno učenicima (ashab-i fadl ve istihkak), nek njim raspoložu kako žele, a za to neka četvrtkom poslije podne namaza prisutnim vjernicima drže vazove³⁰ i nasihate kazuju, a poslije toga neka se potruže da i za mene (vakifa) dovu čine;

- prvom imamu i hatibu određuje se dnevno po 6 akči uz uvjet da nedjeljom i četvrtkom podučavaju u učenju Kur'ana časnoga;

- pomoćniku pri obuci učenja Kur'ana neka se daje dnevno 6 akči;

- u ovo vrijeme (vrijeme osnivanja vakufa), spomenute tri službe, prema sposobnosti i zasluži, neka vrši hafiz hadži Muhammed-efendija, neka te službe obavlja kako je i zaslužio;

- vaiz koji uz ramazan drži časni vaz, neka uživa dnevno jednu akču;

- prvi mujezin i devrhan ko bude, neka dobiva dnevno po 2 akče;

- ašerhan³¹ i ferraš³² neka ima 1,5 akču dnevno;

- kajjim³³ neka dobiva dnevno 4 akče;

²⁹ Kontrolori ad honorem.

³⁰ Propovijed.

³¹ Učač ašereta.

³² Čistač.

³³ Podvornik.

- džabija³⁴ neka dobiva jednu akču dnevno;
- sujoldžija³⁵ neka dobiva jednu akču dnevno;
- za osvjetljenje neka se daje dnevno po dvije i po akče;
- neka se dnevno troši po 10 akči za ulje za paljenje 170 kandilja u džamiji i na munari u noćima časnog Ramazana i drugim poznatim mubarek noćima;
- za renoviranje (kad zatreba) neka se izdvaja dnevno po 2 akče;
- postaviće se dva svjetionika na obje strane mihraba od po 15 oka i u njima paliti vosak za osvjetljenje u ramazanskim i drugim poznatim mubarek noćima; ono što se potroši za jednu godinu, neka se (trošak) namiri iz vakufskog viška;
- opravka časne džamije također neka se podmiruje iz vakufskog viška;
- za pazarište neka se plaća godišnja mukata po 1,5 groš Sofi Mehmed pašinom vakufu, pa i to neka se plaća iz vakufskog viška;
- neka se svake godine provede kontrola poslovanja mutevellije posredstvom valije, kadije i uglednih službenika vakufa i neka se u rukama mutevellije čuva potpisani i muhurom ovjereni defter (o izvršenoj kontroli);
- nakon izvršenog obračuna, vakufski višak neka se preda mutevelliji, a onda neka se taj višak troši u dobrotvorne svrhe, a prema mišljenju i nahode-nju mutevellije;
- postavljanje i smjenjivanje službenika vakufa, izdavanje spomenutih dućana u idžaretejn zakup³⁶ te prenos tih objekata na drugoga od uživalaca, bilo da su uživaoci po nasljedstvu ili su objekti ostali upražnjeni, neka se vrši posredstvom i odlukom mutevellije.

Ovom izjavom vekil je utanačio šta vakif vakufi, objasnio šartove i izjavio: “Ja kao vekil ovlašten od visoke strane Kamil Ahmed-paše (vakifa), predao sam ovom mutevelliji, hafiz Omer-efendiji, gore opisanih 27 dućana, pazarište i navedeni han, sa svim što tome pripada i slobodno od svih opterećenja, neka tim vakufom upravlja kao što čine i druge mutevellije.”

Kada je to (vekil) izjavio, kada je spomenuti mutevellija to usmeno potvrdio i kada je kadija donio presudu o tesdžil-i šer’i³⁷, navedeni vekil je uzde razgovora okrenuo u pravcu opoziva i odustajanja od vakufljenja izjavljujući: “Predvodnik ljudi, vođa na pravom putu, Imam A‘zam Nu‘man ugledni, mišljenja je da je vakufljenje nekretnina pravno valjano ali je opozivo. Ja, kao vekil, odustajem od vakufljenja navedenih nekretnina i tražim da se povrate u imovinu moga muvekkila kao što su i bile.”

Kada je to izjavio, spomenuti mutevellija mu je odgovorio: “Premda je u suštini tako kako je izloženo, ali, po mišljenju učenog imama, čuvenog Ebu

³⁴ Pobirač prihoda.

³⁵ Održavatelj vodovoda.

³⁶ Vidi bilješku 19.

³⁷ Zakonitost uvakufljenja.

Jusufa, poznatog kao Drugi Imam (poslije Imami A‘zama) te učenog imama Muhammed ibn Hasan eš-Šejbanija, vakufljenje nekretnina je pravno valjano i neopozivo i ja želim i tražim, kao mutevellija, da se donese presuda o pravnoj valjanosti i neopozivosti spomenutog vakufa.”

Kada je to izjavio, kadija, čiji se potpis nalazi na zaglavlju dokumenta – blago njemu, lijepo će mu biti prebivalište na ahiretu – nakon razmišljanja, zaključio je da je postavljanje temelja vakufa preče, da je učvršćenje zgrade hajra bolje, pa je donio presudu o valjanosti i neopozivosti spomenutog uvakufljenja, kako u pojedinostima, tako i u cjelokupnosti – presudu jasnu, kako je izloženo. “A ko ga izmijeni nakon što je čuo, grijeh će pasti na one koji ga mijenjaju. Allah, zaista, sve čuje i sve zna.”³⁸ A nagradu vakifu zagarantovao je Allah, Darežljivi, Plemeniti.

Dogodilo se i napisano 27. mjeseca zul-ka‘de 1170. godine poslije hidžre onoga kome pripadaju svaki ugled i čast.

Prisutni svjedoci čina vakufljenja:

Sretni Osman-aga, ćehaja³⁹ uglednog dobrotvora (vakifa).

Ugledni Sa‘d efendija, prvi katib⁴⁰ dobrotvora.

Ponos ajana sejjid Abdullah-aga, haznadar⁴¹ dobrotvora.

Ponos ajana Emin Mehmed-aga, muhurdar⁴² dobrotvora.

Stup ajana Mehmed-beg, ćehaja bosanske defterhane, sada (aktivni).

Stup pobožnjaka, Sejjid Mehmed-efendija, defterdar Bosne, sada.

Ismail, čavuš⁴³ Bosanskog divana.

Ponos vršnjaka Mustafa-aga, emin⁴⁴ čavuşa Bosne, sada.

Ponos učenih i pismenih, Ali-efendija, mukabeledžija⁴⁵, sada.

Ponos vršnjaka Ibrahim-efendija, bivši timar tezkeredžija.

Ponos sebi ravnih, Ahmed-aga, ćehaja čavuşa Bosne, sada.

Stup vršnjaka Mustafa-efendija, defterdar⁴⁶ timara⁴⁷ Bosne, sada.

Stup učenjaka istraživača, šejh Muhammed-efendija, muftija u gradu Travniku.

Prijevod:
Salih Trako

³⁸ Kur’an, 2:181.

³⁹ Zamjenik ili pomoćnik viših turskih službenika.

⁴⁰ Sekretar.

⁴¹ Blagajnik.

⁴² Čuvar pečata; službenik na namjesničkom dvoru.

⁴³ Ovdje glasnik, kurir namjesnikova dvora.

⁴⁴ Povjerenik.

⁴⁵ Svravnjivač prepisa.

⁴⁶ Šef finansija koji se brinuo o svim prihodima i rashodima.

⁴⁷ Vojničko feudalno leno.